

Työväen Arkiston muistitietokokoelma:11294

Järjestystiedot:

Número:11294
Sidos:
Vanhanumero:2208
Saapumisaika:26.11.2008
Keräelmänmuoto:Haastattelu,
MN002, MN006

Yleistiedot:

Keräys:Metalliliiton
haastattelusarja
Keräytekniikka:PC
Käyttöehdot:
Valokuvat:
Liitteet:

Kerääjä:

Nimi:Johan Koivisto
Número:1930
Ammatti:Metallityöväen liiton
historiankirjoittaja
Syntymävuosi:

Aihe:Metalliliiton haastattelusarja: Teuvo Veltheim

Isoisä ja isä lasi- ja tiilitehtailijoita
1931 valtion ruutitehtaalla; Mäntsälän kapinaa todistamassa
Kivääritehtaalle Jyväskylään 1932; talvisota kivääritehtaalla,
tanskalaiset metallimiehet
Tammikuun kihlaus 1940; järjestäytymispyrkimykset Suomen
aseteollisuudessa
Aseteollisuustyöväen ammattiosaston no.74 perustamiskokous;
työterveys- ja palkka-asiat
Rintamakomennukset sota-ajan rangaistuskeinona
järjestäytymisestä
Kivääritehtaan hallituksen puheenjohtaja kenraali Sihvo; Erkki
Paloheimo
Rationalisointikurssilla Helsingissä 1944; pommitukset
Asetehtaitten puolustus sota-aikana; it-kalusto, desanttijahti,
palokunta
Työura Valmetin traktoripuolella
Muistikuvia Metalliliitosta; puheenjohtaja Yrjö Rantala, Emil
Skog, Veikko Puskala, ay-hajaannus ja juntaaminen
Metalliliiton sota-ajan edustajakokoukset; naistoimikunta

Nauha n:o 2 /2 puoli/Teuvo Veltheim

Jyväskylässä 27.1.1978.

Niin me ollaan täällä Jyväskylässä ehkä mä saan tähän nauhalle sulta pienen esittelyn itsestäsi ensin.

Nimi ja synt.aika ja ..

Minä olen syntynyt 23.3.1910 ja Enonkoski oli kotipitäjä jossa isoisälläni oli tehdas lasitehdas ja tiilit tehdas. Isäni jatkoi näitä ja näinollen niinkö me synnyttiin sinne ja meitä oli iso perhe meitä oli 11 lasta, joka on aika kunnioitettava määrä. Sieltä tuli muutto kuitenkin Savonlinnaan ja oli koulussa Savonlinnan lyseossa pari luokkaa kävin ja jouduin keskeyttämään koulun käynnin ja menin Savola Oy:n sahalle työntekijäksi lastaus- ja ulosottoa ja semmosissa töissä ja myös sahassa kaikissa töissä. Sieltä siirryin valtion palvelukseen v. 1931. Se oli siellä valtion Ruuti tehtaalla ja Vaikka tämä ruutitehtaan aika muodostuikin aika lyhyeksi sillä siihen aikaan oli jos sanois että oli ruutitehtaalla semmonen tilanne että siellä oli johtaja mutta siellä oli myös sellanen sivullinen henkilö, joka vaikutti näihin tehtaan asioihin huomattavan paljon ja tämä tunnettu poliitikko ja maanviljelijä hän sotkeutui hyvin huomattavalla tavalla näihin ruutitehtaan asioihin ja niinpä minäkin jouduin semmosesta kun siihen aikaan oli niin kireätä että esim. työväentalolla ei nuori mies voinnu käydä, se oli kyllä ihan jyrkästi kielletty tehtaan säännöissä ja menin Valkolan nuorisoseuran tai työväenyhdistyksen talolle tanssimaan ja silloin tämä maanviljelijä teki kantelun, hänellä oli omat tutkijansa siellä ja tehtaan johtaja otti minut puhutteluun se oli kai vuosi 1931 vähän ennen niin siinä joulun maissa se oli. Hän ilmoitti, että teille annetaan lopputilisen takia että olette olleet tanssimassa työväentalolla joka on tehtaan säännöissä kielletty. Hän kuitenkin huomautti lievennyksenä, että kuukausi on irtisanomisaikaa ja siihen aikaan oli vähän vaikeuksia työasioissakin kun aika oli pula-ajaksi sanottua niin minä kuitenkin rohkeasti sanoin tälle johtajalle, että minä tarvitse minä lähden heti. Ja läksin seuraavana päivänä, mutta

sillon oli täällä semmonen tilanne kehittynyt täällä Jyväskylässä, että täällä oli ns. ~~xy~~ Mäntsälän kapina parasta aikaa käynnissä ja minä tulin tänne Jyväskylään veljeni luokse, joka oli siihen aikaan kivääritehtaalla ja tietysti työpaikkaa etupäässä tavoittelemaan mutta kuitenkin jouduin lähtemään Vihtavuoreen takaisin ja sattui niin kummallinen tapaus, että minä jouduin samaan siihen junavaunuun missä oli tää kapinan johtohenkilöt täältä Jyväskylästä. Oli Otto Ollikainen, Riipisen veljeksiä kaksi, pankinjohtaja Riipinen Vihtavuoresta ja oli tietysti mieliala niillä semmonen kireen tuntunen, koska ne Svinhufvudin puheen jälkeen joutuvat siirtymään pois täältä Jyväskylästä. Todella niinkuin hävinneenä kun päästiin Vihtavuoren pysäkille niin kuin nuorilla miehillä oli tapana hyppäsin junan astinlaudalle oottamaan millon se pysähtyy. Antaapas olla niin siellä oli-kin Vihtavuoren tehtaitten sellanen kuoro, jotka lauloivat siellä ottivat laululla vastaan tämän Riipisen ja lauluivat että meidän kenraalimme ei ole enää .. eikä kuule enää (meidän) käskyjään. Se oli tälle Riipiselle niin kovasti, että se pankinjohtaja Riipinenhän oli luutnantin puvussa ja parabellum vyöllä ja tämä Riipinen ampu tai pani pistoolin mulle niskaan ja sanoi, että minä olen sen kuoron johtajana siinä rappusilla ja se kuoro laulaa siellä edelleen. Minä jouduin ihan vahingossa sellaseen väärinkäsitykseen, mutta se piippu siellä niskassa tuntui niin kylmälle, se oli pakko minun lopettaa se ja pojat huomas kanssa tilanteen että miten siinä rupee käymään ja minä hyppäsin siitä kiireellä maahan. Oliko nää tuttuja nää pojat?

Kyllä ne oli kaikki työtovereita ruutitehtaalta.

Tämän jälkeen Riipinen siitten ^{Albackan} isäntä tuli minun eteeni ja sano, että kiitti minua ja taas oletti että minä olen sen kuoron johtaja ja kun minulla ei ollu mitään tekemistä sen asian kanssa. Kiittää minua kovasti siitä ääni värähdellen mutta sano lopulta, että asia on näin että jos leipä loppuu niin tulkaa Riipiselle, eläke on niin kauan kuin elätte ja siellä piisaa leipä.

Mä sain eläketarjouksen siihen aikaan, vaikka olin 30 vuotias.

Albackan

Sillon mulla tapahtu semmonen jos sen voin sanoa noin sisimmässäni semmonen pikkunen käänne elämässäni, että minä huomasin mihinkä voi ihminen tahtomattaan joutua ja eihän siinä epäilyäkään olis siinä voinnu se ampuminen tapahtua. Sen verran juovuksissa kuitenkin tämä Riipinen oli ja kiihdyksissä ja siinä oli Ollikainen kyllä minä tunsin ne kaikki henkilökohtaisesti ketkä siinä oli. Mutta tää eläke tuli siitä, että se laulu loppu. No laulu loppu, eikun päinvastoin se oletti, että minä olen se pääjehu siinä, mutta en minä ollu. Olin ihan sivullinen siihen. Sitten sieltä kun minä olin jo käynny lopputilin jo hakemassa ja muutin Jyväskylään ja siihen aikaan oli valtion tehtailla semmonen ehto että puoliv uotta täytyy olla muualla työssä ennenkuin voi ruuvitehtaalta, ei oteta kivääritehtaalle eikä kivääritehtaalta sitten tykki-tehtaalle. Ja näin ollen minun täytyi lähteä sitten Schumannille minä pääsin sitten akkuna- ja ovitehtaalle ja vaikka sitä leikkimielessä työntekijät nimittivät Hennalaksi. Siellä sitten minä oli 9 kk ja sitten siis syyskuun 15 päivänä 1932 pääsin sinne tehtaalle kun mulla oli se karanteeni aika täynnä.

Mistähän tää Hennalan nimi silloin tuli?

Sen nyt kyllä voi arvata jo mistä se johtui. Mutta semmonen nimi sillä osastolla oli. Valtion kivääritehtaalla siellä tehtaan suurimmalla osastolla tuli työskenneltyä normaalityöpäiviä aina vuoteen 1937 jolloin alkoi ns. 10 tuntiset päivät ja tuotanto täytyi saada nousemaan koska levottomuus maailmassa lisääntyi ja meidän täytyi kiristää tätä työtahtia ja tuloksia ja jopa lisättiin henkilökuntaa, siirrettiin osittain osastoja vuorotyöhön kahteen vuoroon ja näin ollen siinä menikin 1939 ja tuli talvisota, jolloin tuli tehtaalla sellanen muutos, että nämä kaksi osastoa kokoonpano ja koneistusosasto siirrettiin valtion vaatevarikolle Seppälänkankaalle pommituksia pakoon koska pommitusvaara alkoi olla ilmeinen. Ja koeosasto siirrettiin Jyskän tehtaille sinne tunneliin ja näin ollen tämä tehdas hajoitettiin että varsinaisella tehtaalla ei kai ollut juuri kuin tämä työkaluosasto. Ja sitten oli myös työpäivät 12 tuntisia. Tähän aikaan

tuli meille ulkolaista apua tuli tanskalaisia metalli-
miehiä antamaan meille apuaan ja ne oli kun oli olevinaan
miehistä puute ja nämä metallityöläiset olivat tietenkin
mielenkiintomme kohteena ja kertoivat että heille makset-
tiin palkka perheelle Tanskaan ja komennusrahaa eli
päivärahaa itselleen täällä Suomessa. Tämä päiväraha
oli suurempi kuin meidän kivääritehtaanlaisten päivään-
siot vaikka teimme 12 tuntisia päiviä. Ihmettelyympä he
ilmoittivat he olivat järjestäytyneitä työläisiä ja heidän
liittonsa on sopinut palkat ja ne ovat sen mukaisia.
Allekirjoittanut oli myös olevinaan jo jyräjänä, kun
oli ollut VKT:lla 8 vuotta ja ammattimies olevinaan, mutta
näitten Tanskan poikien kanssa vertaillessa asemaani huo-
maisin, että meidänkin on kiireesti ruvettava järjestäyty-
mään, jos meinaa pysyä kehityksen mukana. Sitten tapahtui
jotain ratkaisevaa. Suomen työnantajainliitto tunnusti
Suomen työntekijäinliiton tasavertaiseksi neuvottelukump-
paniksi oliko se tammikuuta 1940.

Sitä sanottiin tammikuun kihlaukseksikin. Tämän jälkeen
vapaa-aikamme ja ruokatuntien keskustelun aiheena sota-
tapahtumien lisäksi oli järjestäytyminen. Ensimmäinen tie-
dustelu tehtiinkin silloiselta osastomme työnjohtajalta
Antti Tuomaiselta. Hän oli kyllä hyvin varovainen työ-
väenliikkeen miehenä, kun häntä pidettiin ja alle-
kirjoittaneen viereinen jyräjä Tauno Peltola jonka kanssa
aloitettiin tiedustelut ja työtovereitten mielipiteitä
kysyttiin ja kerättiin nimiäkin koemielessä, mutta hyvin
varovaisesti ja Tuomainen ehdotti, että hän ottaa yhtey-
den kansanedustaja Onni Peltoseen, joka VKT:n hallituksen
jäsen, mutta ihme kyllä hänen asenteensa oli kielteinen
perustellen että aseteollisuus on puolustuslaitoksen
taisteluvälineosaston alainen eikä siellä voi olla ammatti-
järjestöjä kuin korkeintaan ehkä omana liittona. Ja
siihen tehtaamme työntekijät ovat liian vähälukuisia.
Silloin päätettiin, että otetaan yhteys valtion tykki-
tehtaalle mutta Tuomainen rupesi puhumaan, että on sota
käynnissä niin on paras odottaa kun sota loppuu, ja
tarvitseeko sitten enää minkäänlaisia ammattijärjestöjä.
Näin ollen mä rupesin etsimään mutta henkilöä työväen-

järjestöjen asiantuntija ja koneistusosaston yläkerrassa työskenteli kokoonpano-osasto jossa oli armoitettu puhuja **kultaseppä Väinö Kauranen**. Hänet oli komennettu sinne sota-ajaksi työkaluvaraston hoitajaksi. Ja nyt tuli oikea mies elämään. Hän kyllä sanoi, että hän on järjestäytynyt ja hän on mukana jalometalliliitossa joten hän ei mitenkään ole metalliliiton mieheäkään, mutta apuaan hän tulee antamaan niin kuin siihen on mahdollisuutta. Tämän jälkeen kun ei ollut puhelintakaan meillä käytettävissä Kaurasella oli kuitenkin sukulainen joka oli myös varastonhoitaja ja hänen puhelimellaan päästiin sitten **Jyskän tehtaalle yhteyteen Waldemar Puukkoon** joka oli myös myönteinen asialle ja näin ollen yhteydenpito edelleen oli vaikeaa ja pitkät matkat osastojen välillä ja pitkät työpäivät. 12 tuntiset jatkuivat, mutta saatiin semmonen viestinkuljettaja henkilökunnan kuljetusautoa ajoi **Paavo Riikonen**. Hän kuljetti tietoa osastolta toiselle ja hänen ansiotaan oli yleensä että yhteyksiä voitiin pitää niissä olosuhteissa. Sitten päätettiin ottaa yhteys Valtion kivääritehtaan johtajaan ja valittiin eri osastoilta edustajat esim. muistaakseni **W. Puukko** 1.. osastolta, kokoonpano-osastolta **Kauranen**, koneistuksesta allekirjoittanut ja puristusosastolta **Mäkinen** pajasta **Laukkanen** tai **Heinäsenaho** ja **V. Ilmo?** Käytiin silloisen johtajan luona. Hänellä ei ollut sen kummempia vaan hän suhtautui asiaamme myönteisesti ja jotakin jorupesi päättymään tunnetulla tavalla. Sitten Puukko ja Kauranen hoitelivat yhteydet VTT eli tykkitehtaalte josta löytyikin innostuneita miehiä, mutta kun oli epävarmuutta vielä voiko puolustuslän tehtailla olla ammattijärjestö niin käännyttiin silloisen pääministerin **Mauno Pekkalan** puoleen. Hän oli käymässä Jyväskylässä aivan toisissa asioissa ja siinä lähetystössä oli mukana kivääritehtaalte **Kauranen**, **Paavo Riikonen**, **T. Feltheim** ja **Puukko** ja valtion tykkitehtaan miehiä en muista nimiä. Pääministeri otti meidät vastaan kaikkien kiireittensä keskellä työväentalon ala-aulassa ja V. Kauranen puhui. Pääministeri Pekkala vaikutti kyllä mielestäni melko tylyltä kuunneltuaan asiamme, mutta kuitenkin hän antoi

ymmärtää, että kyllä nykySuomessa jo sentään vapaasti saa liittyä ja perustaa ammattiosastoja mihinkä tehtaaseen vaan. Tämän jälkeen Puukko, Kauranen ottivat yhteyttä metallityöväenliittoon sillä Puukollahan oli puhelin se oli vielä siihen aikaan harvinaisuus, josta päätettiin pyytää Emil Skog tulemaan metalliliiton puolesta perustamaan kokouksemme, mutta hän ei suvainnut saapua vaan lähettivt^{tä} metalliliitosta nuoren järjestäjänsä Veikko Puskalan seuraamaan kokoustamme, joka päätettiin pitää työväentalolla juhlasalissa. Kokouksen avauksen suorittⁱ sitten eräitten vaihtoehtojen jälkeen allekirjoittanut kun V. Kauranen kieltäytyi eri liiton jäsenenä, hän sanoi että kun hän on kultametalliliiton jäsen niin hän ei oikein sovi. Samoin Waldemar Puukko. Syytä en kyllä muista, mutta suoritin lopuksi kokouksen avauksen pitemmittä puheitta luovutin puheenvuoron metalliliiton järjestäjälle Veikko Puskalle. Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin Puukko ja allekirjoittanut toimi perustavan kokouksen sihteerinä. Näin saatiin ensimmäinen johtokunta kokoon. Aseteollisuustyöväenamattiosastoon no 74 perustettua. Aellekirjoittanut valittiin varapuheenjohtajaksi, jossa tehtävässä olin vuoteen 1946 jolloin siirryin pois valtion kivääritehtaan palveluksesta. Piät^ävisin pienen tauon tässä, mutta palaisin tähän tehtaan johdon suhtautumiseen tämän ammattiosaston perustamisen yhteydessä. Mentyäni työpaikalleni maanantai aamuna tehtaan johtaja taikka käyttöpäällikkö silloinen nimiä en nyt viitti mainita, mutta tämä käyttöpäällikkö lähetti henkilökohtaiset terveiset allekirjoittaneelle erään teknikko L:n välityksellä. Joka sanoi, että käyttöpäällikkö lähettää sellaiset terveiset, että kun sota päättyy saksalaisten voittoon, niin sinut ammutaan. Tämmönen oli reaktio heti. Minä kuuntelin sitä ja pidin paremmin leikkipuheena sen asian, mutta ihmetytti ja heti sai kyllä kokea sitten kun jouduin osaston luottamusmieheksi osastolle ja jäsenmaksujen kantaja ja kun neuvotella kun^t olis täytynny niin ylimestariimme kieltäytyi jyrkästi. Hän ei halunnut olla missään tekemisissä kanssani. Samaten kehtaan käyttöpäällikkö ei hän sanoin, ettei ota ollenkaan vastaan.

Tämä johti siihen, että käännyi silloisen johtajamme eversti Valjakan? puoleen. Hän antoi semmoisen kehotuksen että tästä lähtien ette tarvitse kenenkään muun puoleen kääntyä kuin käännytte hänen puoleensa niin aina asiat järjestyy ja kyllä se totta oli että sen jälkeen ne muuttu. Se oli reilu mies se eversti Valjakka loppujen lopuksi.

Mitkä oli nää ensimmäiset asiat mitkä ammattiosasto sitten täällä otti esille ja käsiteltäväksi?

Ne oli nämä tämmöset työpaikkaterveys esim. kun kova vetohan näissä oli ja ehkä valurautatöissä pölyjäkin oli jotka vaikutti kovasti työntekijöiden terveyteen ja tämmöseen kiinnitettiin huomiota ja sitten myös palkka-asioihin josta tuli kanssa heti koska nämä entiset palakt oli kokonaan tämän meidän ylimestari diktaattorin mielen mukaan ja hänellä oli siis määrätty semmonen suppea työntekijä piiri, joka hänäppiti yllä ja kehu hänen edesottamuksiaan, mutta suurin osa tehtaan työväestöstä oli aivan tämän ylimestarin myötätunnon ulkopuolella. Tässä rupes tämä asia ja kaikissa enempi sitten kun uusi sota alkoi, olin kyllä välillä noin 6 kk pois täältä tehtaalta komennettuna JL 19:ta kolmanteen komppaniaan koska asevelvollisuuteni oli vähän jäänyt kesken joskus nuoruudessa, mutta sieltä palauttani niin etupäässä olivat nää palkka-asiat sillen semmosta suurinta vaikeutta aiheuttavia ja työllistäviä juttuja. Tämä ylimestarin kanssa meille meni kyllä välit² niin kireäksi, että siinä ei tullut muu eteen kuin että jomman kumman oli lähdeävä ja kokoonpano-osastollakin meni niin kireälle että koska aina nämä sitten sano työntekijöille, että rajoilla tapellaan että oletteko tietoisia se oli ensimmäinen kysymys kun meni puhumaan jostakin epäkohdasta. Sitten kun tämä meni niin pitkälle että Väinö Kauranen ja siinä oli mm. .. ja Virtanen nämä passitettiin siis ilmoitettiin sotilaspiiriin, että ne on vapaita miehiä lähtemään rintamalle ja Kauranen saatiin kiireellä toimitettua ennenkuin hän kerkisi sotatoimialueelle niin hänet palautettiin takaisin, mutta tämä..... ja Virtanen joutuivat olemaan rintamalla koko sota-ajan. Että tämmönen kiree henki

vallitsi kyllä meidän osastolla ja yleensä koko tehtaan puolella.

Oliko teillä mitään lähempää käsitystä mistä syytä heidät lähetettiin sinne? Oliko siinä mitään selvää syytä?

Siitä ei tullut mitään selvää syytä, mutta siitä täytyy myöntää että Emil Skog hän kävi tehokkaasti tähän asiaan ja silloin mä alleviivasin kun Puukko soitti sitä juttua Skogille metalliliittoon, että jos ne saa valtuudet takaisin niin meille käy huonosti ja varmaan olis käynnytkin. Ne olis jatkannut sitä samaa rintamalle lähettämistä kaikki nämä ammattiyhdistymiehet että näin kireeksi se meni sitten.

Minähän vuonna tää oli?

1943. Mihinkä aikaa vuodesta, muistatko? Se oli talvea tammikuuta. Onko Emil Skog elössä? Hänhän muistaa hyvin. Hän oli silloin liiton sihteeri. Hän pelasti sen tilanteen että saatiin ainakin Kauranen ~~kk~~ takasin. Muut nää kaks ne kerkis lähtemään ja ne oli sotatoimialueella. Sitten mulla meni öljymestarin kanssa välit niin kireelle kivääritehtaalla, että minun täyty käyttää sitten vähän voimaa käytin ja kaikkea semmosta apuna siinä ja vielä tein kantelumatkan kenraali Sihvon puheille Helsinkiin.

Missä asemassa Sihvo tällöin oli?

Kivääritehtaan hallituksen puheenjohtaja. Näin ollen kenraali Sihvo sanoi, että hän järjestää asian ja eikä siinä kulunut kuin kuukausi kun tämä ylimestari vapautettiin tehtävistään ja hän siirtyi muualle. Tätä samaa sen jälkeen huomattavasti helpommin rupes kaikki asiat menemään ja meille oli tullut uusi ylimestari tavallaan vaikka hän oli dipl.ins. hän oli rintamajoukoista komennettu kapteeni Paloheimo Erkki Paloheimo. Hän oli sitten sellanen nykyaikainen ja järkevä ihminen, hänen kanssaan voi neuyotella ettei minun tarvinnu eversti Valjakan aina mennä. Kyllä järjesty tän Paloheimon kanssa nää asiat. Hyvin sujuvasti sen jälkeen. Ja hän luuli, että kun minä olin ensimmäisellä rationalisoimiskurssilla

Helsingissä että hän tekee sitten minusta siis semmosen työntutkijan. Mutta minä kieltäydyin kunniaista ja ei mua huvittanut ruveta semmoseen.

Minä vuonna tämä oli?

1944. Sota-aikana vai sodan päätyttyä? Sota aikaa vielä. Helsingissä pommitus oli käynnissä ja niinkuin tässä juuri muisteltiin niin siellähän asuttiin Hotelli Helsingissä niin sen hotellin kellarissa ja siellä oli savuavat rauniot kun koneet oli lentäny päälle ja pomittanut sen sillon kun jo mentiin sinne. Ja koko kurssin ajan oli nitä hälyytyksiä. Hyvin muistan senkin ajan.

Sitten liittokokouksissahan minä tulin käymään pariinkin otteeseen. Aina meillä oli jaettu tasapuolisesti tämän tykkitehtaan kanssa kaikki asiat aina puoleks johtokunnasta joku oli kivääritehtaalta ja puoleks tykkitehtaalta Jyskä tuli mukaan ja Jyskän tehdas sitten tuli vielä lisäksi myöhempinä aikoina oli tämä Suomen aseteollisuus-joku semmonen ATKoksi? sitä sanottiin. Sen työntekijät ja Mikron? työntekijät. Täällä oli valtavan paljon niitä jäseniä ne liitty meidän kanssa samaan tähän osasto ~~75~~ 74 Paljonkohan siinä osastossa oli silloin alkuun ensimmäisen vuoden aikana jäseniä - muistatko?

Minä vaan muistan, että jo perustavassa kokouksessahan niitä oli siinä lähempänä sataa tai niillä main. Että se oli kyllä sellanen reipas alku. Siellä oli kyllä perustavassa kokouksessa voi sanoa niin jos eivät kaikki nyt liittyneet, mutta ainakin sitä oli molemmilta tehtailta väekä niin paljon kun sinne saliin sopi.

Miten muuten tässä sotien välillä tää asetehtaiden työntekijäkunta, se oli siviilihenkilökuntaa ettei olleet armeijan palveluksessa?

No kyllä ne olivat etupäässä siviiliä paitsi sitten tuota meillä oli esim. talvisodan aikana oli semmosia jotka oli sellasia niinkuin meidänkin osastolla oli yks vänrikki joka oli sotilaspuvussa koko ajan tai en minä tiedä vaikka olisko se sitten ollut semmonen meidän suojaks tai vartiopäälliköks. Kun me oltiin tuolla Seppälän kankaalla niin siellä oli vähän desanttivaaraa olevinaan ja kaikkea tuommoista, että sitä oli kait

semmonen liiankin säikky niihin sota-~~asioihin~~ asioihin, että varustaudittiin kaikin tavoin, ettei millään tavoin voitu yllättä^ätätät aseiteollisuutta. Se toimi virheettömästi ja paljonhan niitä aseita tehtiin. Samaten RAut-pohjassa oli eri kun siellä oli se oma tunneli kallion alla niin siellä oli kait vähän turvatumpi työmaa kuin täällä.

V 2

hyppy Nauha n:o 6

Teuvo Veltheim jatkuu

Paikkalla oli myös Keski-Suomen paikallinen piiriasiamies **Arvo Knuutinen** ja Veltheimin kolmas vaimo.

Meillä oli tuossa edellisen nauhan lopulla puhe~~ksä~~ tästä suojeluskunnan toimimasta.

Tehtaan suojeluskunta oli minä kai jo sanoinkin sen luutnantti Lehti oli päällikkönä ja nämä oli aina hälytyksien aikan konekivääreillä ja ITT:n kaksoiskonekiväärit oli käytössä tehtaan katolla ja osallistuivatkin sitten kun koneet tuli päälle ja samaten sitten tämä ilmatorjunta. Parempi oli kyllä tykkitehtaan puolella, koska heillä oli käytössään oikein ilmatorjuntatykki. Mutta sitä en koskaan tullu tietäneeks - minä en ollut aseilla ollenkaan enkä kuulunut suojeluskuntaan enkä muuta kuin palokuntaan ja siinä meillä oli tehtävänä siis koittaa vaurioita korjata mahdollisimman nopeasti. Sitten meillä nyt käytettiin esim. desanttijahtiin palokuntakin joutu lähtemään pari kertaa, koska tänne heitettiin jopa entinen kivääritehtaalainen Venäjältä tänne, tulikohan se nyt Petäjävedelle asti, joka oli ennen ollut tehtaan palveluksessa. Niitä nyt oli semmosia tehtäviä siinä, mutta etupäässä tulipalojen sammutusta siis tehtaan palokunnalla ja samoin tykkitehtaan palokunnalla. Meillä oli omat palopäälliköt meillä oli **vänrikki Tamminen** ja valtion tykkitehtaalla oli **Usenius?**

Mutta miten tässä vaiheessa, kun tätä ammattiyhdistystoimintaa ja osastotoimintaa alettiin suunnitella, niin miten teidän suunnittelijoiden ja sanoisko näiden suojeluskuntalaisten välillä syntykö siinä jotain keskustelua tai painostusta muita kohtaan?

Ei. Ainakin täällä tehtaalla niin miasä minä oli ehkä tykkitehtaalla voi esiintyä, mutta täällä oli voi sanoa jonkunlaista kireyttä tietysti oli, mutta sitten kun ne huomasivat, että siitä on hyötyä kaikille eihän sitä kukaan palkkaansa vastaan sylje. Sitten kun tajuaa sen millätavalla. Mehän saatiin heti korjauksia heti kun järjestäytyminen oli tapahtunut. Metalliliitto tuki meitä kovasti ja niin päin pois. esim. ihan välirauhaan asti niin voi sanoa, että aika hyvin siinä asiassa että ei meillä mitään kireyttä esiintynyt.

Millainen tää työntekijöiden henki muuten olis inä sodan aikana?

Se oli kyllä hyvä. Ei siinä moittimista siinä suhteessa. He tajusivat, että kun tavallisissa olosuhteissa eletään niin sitten vasta kun tuli rauha maahan niin sitten vasta alkoi olla erimielipiteitä ja siitä oli lujasti. Jopa tehtaan johtoakin siihen aikaan muistan kun Rantala oli silloin metalliliiton puheenjohtaja ja minä olin metalliliitossa käymässä niin Rantala tuli henkilökohtaisesti multa kysymään, että mitä mieltä minä olen että tehtaan käyttöpäällikkö stä joka oli meitä kovasti vastaan niin minä olisin voinut kostaa niittä vanhoja kalavelkoja, mutta minä vanhana rauhan miehenä sanoin, että en minä ainakaan toivo, että häntä kärrättäisiin ulos sieltä. Siirrettäs kuitenkin niistä tehtävistä pois. Ja niin siinä tapahtu, että tämä insinööri siirrettiin sitten suunnittelupuolelle. Mutta sitten eräs insinööri täältä laitettiin mutta se taas siirrettiin Vantikki?-tehtaalle että ei siinä sitten sen kummempia vastareaktioita ollu vaikka siinä olis ollu tilaisuutta sitten vähän, mutta keskenämme alettiin sitten kinastelemaan eri jutuista. Siihen tuli tää SKDL:n puolue esim. mulle tarjottiin sillon että jos liittyt puolueeseen niin saat määrättyjä etuja ja niin pois päin niinkuin kaupunginhallituksen mikä se on se alempi valtuuston jäsen semmosia vilauteltiin. Minä sanoin että minä en ole politiikasta kiinnostunut, mutta se vaikutti kuitenkin niin paljon, että minä tulin liittyneeksi sosiaalidemokraatteihin jossa olin sitten vuoteen -50 vai mitä se oli, kun muutin paikkakunnalta pois.

Jotenkin se kuitenkin sitten minulta kaikki nämä asiat niin jäi sitten kun jäin yksityisyrittäjäksi. Olin sellainen uranuurtaja taas eräällä alalla .... teknikalla. Perustin Jyväskylään nikkeloimislaitoksen ja niin hyvällä menestyksellä . Sitten sen jälkeen kun sen perustin ei ollut kymmentä vuotta kun Valmetilla oli kolme noita pintakäsittelylaitosta täällä Tikka-koskella neljäs SOK:lla viides Jyskän eiku .... taikka nykyinen Sohlberg kuudes niin eikös se ollut hyvä alku. Minä aloitin ja niin monta tuli yrittäjää no eihän siinä mitään ollut mahdollisuutta kun minä olin alihankkijana tehtaille noin aina minulta työmäärä väheni ja väheni Eihän se kannattanut sitten. Näin ollen minä lopetin sen ja siirryin myyntipäälliköksi tuonne.. ensin olin tykkitehtaalla semmosena työnjohtajan tapaisena vai mikä se nyt oli (eukko huutaa väliin) sitten sieltä ilmoitettiin että mulla on traktorialalla Valmet ja minä pääsin myyntipäälliköksi sitten Lahden piiriin ja sieltä siirryin Hämeenlinnan piiriin ja sitten Kouvolan piiriin ja niin ollen minusta tulikin sitten myyntipäällikkö ja siitä siirryin eläkkeelle.

Miten, jos palataan tähän osastoon, miten osasto koki itse Metalliliiton ja mitä yhteyksiä mm. sinulla oli itse liiton henkilöihin siinä alku vaiheessa ja minkälainen kuva heistä näistä johtohenkilöistä?

Minulla oli ainakin niin hyvä kuva. Rantala oli minusta oikein mallikelpoimen mies miehenä ja ihmisenä ja samoin oli Skog ja Pus... me oltiin erittäin hyvät ystävät. Hänhän muutti liikemieheks kanssa. Kirjapaino vai mikä hänellä on. Valmetin pääkonttorin vieressä ja kävin minä vielä, Rantala oli silloin tämän nykyisen Valmetin palvelukseen hän olis sitten jo sellanen sosiaalipäällikkö pääkonttorissa ja me käytiin sitten hänen luonaan ja muisteltiin näitä kaikkia vanhoja juttuja. Minä olin silloin saanut sydäninfrafraktin jajouduin tuota niinkuin eläkkeelle oikeastaan lähtemään sen takia kun en jaksanut siinä myyntipäällikön tehtävissä kun sitä joutuu autoa ajamaan läpi vuorokaudet suorastaan ja aina liikkeellä Niin Rantala sanoi, että hän järjestää sulle että sä

menet sinne tykkitehtaalle ja siellä on varastonhoitajan paikka jos se sinua miellyttää niin painu sinne. Minähän menin tänne tehtaalle ja kävin sitten käyttöpäällikkö Immosen luona ja hän oli vähän sitä mieltä että siinä pitäis olla.. kun se oli semmonen puolivalmis varasto.. jotta se vaatii aika paljon voimaa liikutella niitä kapaleita siellä että ei se käy. Enkä minä sitten enää. Mutta kyllä täytyy sanoa, että siihen aikaan liiton miesten kanssa kyllä se oli loistavaa asioida.

Sinä osallistuit myös liittokokoukseen?

Millanen kuva sinulla niistä on. Siis sinä olit sota-aiakana vai sodan jälkeen?

Ne oli molemmat sodan aikana, mutta sodan jälkeen oli yksi kokous jossa minä olin niin siinä alko olla se kah-tia jakautuminen sitten siinä jo juntattiin..

Miltä se tuntui kenttämiehistä silloin?

No ei se nyt tietysti miellyttävää ollut, kun sanotaan että meidät kutsuttiin toiseen paikkaan ja siellä meitä haastateltiin ja puhuteltiin ja sanottiin että näin ää- nestetään se rupes tuntumaan pikkusen kurjältä.

Oliks tää kenttäväki valmista siihen vai oliko se uutta teille?

Mikä sinun näkemys on osa oli selvästi jo valinnut vakaumuksensa ja osa oli jollain tavalla välissä.

Minä en osaa sitä paljon sanoa sitä mielialaa enää. Minä nimittäin kun läksin 1946 pois, jotta se oli vielä sellas- ta sekasortosempaa aikaa ei kukaan tienny miksi tämä

Suomen elämä kehittyi. Ei sitä olis ikänä voinnu kuvitella että se kehittyi näin edulliseen suuntaan. Teollisuus, työpaikat, olot kaikki ne oli ihan toista luokkaa mitä oli ennen sotia. Ihän voi sanoa, että ihan kun eri maassa asuis, jos muistaa ne ajat minkälaisista oli ennen sotia. Niin lopistavasti on mennyt siinä suhteessa, mutta nythän on tietysti tää joka suurimpana syntipukkina minä pitäisin tämä hintojen nousu joka lopetti tän hyvinvoinnin. Teolli- suusvaltion on kaikista suurin tekijä. Onhan niitä muita- kin kauppapoliittisia tekijöitä kaikenlaisia juttuja, mutt se on suurin ja ratkaisevin.

Mitenkä muuten näät sota-ajan edustajakokoukset? Minkä- lainen tunnelma niissä oli?

Ketä siellä lähinnä oli sillä isoin osa..
 Kyllä ne oli kaikki liitot edustettuina ja kun siellä oli vielä kerran Tanskastakin eikä ollutkin liittokokous-edustaja vieraita. Ja Ruotsista ehkä kanssa. Jotakuinkin yksimielistä touhua oli siihen aikaan. Se vain ihmetytti että liiton järjestäjä oli siellä aina olipa sotilaspuvussakin ne oli sapelit kaulassa ne oli siis toimitsijana myös rintamatehtävissä tai jossain muissa sotilastehtävissä niinkun siihen aikaan täyty olla.

Oliks nää Metalliteollisuuden kentältä tulleet edustajat lähinnä sotateollisuudesta vai muusta?

Kaikki oli sotateollisuuden. Lentokonetehtaalta siten oli tykkitehtaalta Jyskän tehtaalta, Kanavuoren tehtaalta ei tainnuta olla edustajaa mutta kuitenkin Vihtavuori liittyi sitten myöhemmin ammattiosastoon, että kaikki nää valtion tehtaat oli ensin niinku yhdessä.

Mitenkäs naisten mukanaolo heijastu, kun sota-aikanahan tehtaiden palveluksessa oli paljon naisia.

Oliko niitä myös ammattiosaston ja liiton edustajakokouksissa?

Naisia ei ollut liiton kokouksissa, mutta meillä oli täällä paljon naistoimikuntaa. Muistan niitä nimeltä Vikman ja ketä niitä oli. Kyllä ne mukana oli ja jo johtokunnassakin mukana naisia sitten myöhemmässä vaiheessa siinä 1943 ja 44. Että naiset jo heti rupes valtaamaan niitä heille kuuluvia oikeuksia ja kun naistyövoimaa oli hirveet määrät tehtaassa. Joka tehtaassa.

Mikä oli suhde sota-aikana?

M^esten ja naisten välillä tehtaassa.

Kyllä aina naisväki puolustusvoimien tehtaissa jäi vähemmistöön paitsi lataamolla ja ruutitehtaalla siellä oli naisia. Esimerkiksi lataamolla ei ollu miehiä muuta kun asentajatehtävissä. Ja työnjohtotehtävissä.

Tähän päättyy Jyväskylässä Teuvo Veltheimin haastattelu 27. tammikuuta 1978.